

Лазоренко Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Корольова С.Г.

студентка,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОЛІНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Розглянуто процес реалізації толінгових операцій, а також основні особливості та принципи їх здійснення. Визначено основні форми оплати за операції з переробки давальницької сировини, що можуть використовуватися у толінгових операціях. Виявлено основні переваги та недоліки толінгових операцій для обох сторін, задіяних у процесі реалізації цих операцій. Розкрито особливості здійснення толінгових операцій в Україні та розглянуто основні документи, необхідні для реалізації толінгових операцій. У результаті дослідження було виведено загрози від здійснення цих операцій для України у цілому.

Ключові слова: толінгові операції, операції на основі давальницької сировини, підприємство-постачальник, підприємство-переробник, замовник, виконавець.

Вступ. Розвиток ринкових відносин в Україні, а також вступ країни до СОТ та ЄС відкривають нові можливості для світової інтеграції та активної участі України в міжнародному поділі праці. Толінг, або операції з давальницькою сировиною, є однією з форм міжнародного поділу праці. Для більшості вітчизняних підприємств на сучасному етапі постає проблема у відсутності вільних коштів, зокрема обігових, через економічну нестабільність у державі. Саме через це толінгові операції стали для деяких підприємств єдиним шляхом економічного розвитку. Актуальність цієї теми пов'язана з недосконалим вивченням впливу толінгових операцій на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств та дослідженням державного регулювання та контролю над операціями на основі давальницької сировини (толінгу), які можуть породжувати низку загроз та негативних наслідків для економіки України. Це зумовлено тим, що толінгові операції не сприяють науково-технічному розвитку вітчизняних підприємств чи розвитку переробних галузей України.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідження операцій на основі давальницької сировини, зокрема толінгових операцій, проводилися багатьма вітчизняними та іноземними науковцями, серед яких: М.Ю. Барна, Ю.В. Гончаров, О.Г. Мельник, І.І. Коць, О.М. Урікова, О.А. Горбач, В.О. Терновський, Н.М. Стрельченко та ін. Однак ця тема сьогодні залишається недостатньо вивченою.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити сутність операцій на основі давальницької сировини, зокрема толінгових операцій; визначити основні особливості толінгових операцій в Україні; виявити основні причини, які встановлюють необхідність

проведення толінгових операцій в Україні; дослідити переваги, які відкриваються для підприємств під час реалізації толінгових операцій; установити основні переваги та недоліки від операцій із давальницькою сировиною, зокрема толінгових операцій, для економіки України.

Викладення основного матеріалу. Однією з форм міжнародного поділу праці є толінгові операції, реалізація яких відбувається на основі давальницької сировини. Суть операцій на основі давальницької сировини полягає у тому, що одне підприємство постачає іншому підприємству сировину (без оплати) для її переробки на готову продукцію, власником якої залишається підприємство – постачальник сировини (замовник). Після цього підприємство-переробник (виконавець) отримує плату за операції з переробки сировини у вигляді грошової винагороди або частини сировини чи готової продукції (рис. 1).

Є декілька форм оплати за послуги з переробки давальницької сировини:

1) *оплата грошима* може бути здійснена, якщо організувати збут готової продукції може тільки постачальник сировини, а її переробник не має таких можливостей;

2) *оплата сировиною* здійснюється відповідно до укладеного договору, в якому зазначається частка сировини, що отримує підприємство-переробник, за переробку решти сировини;

3) *оплата готовою продукцією* здійснюється відповідно до договору, в якому зазначаються обсяги готової продукції, що передаються підприємству-переробнику, у вигляді плати за послуги з переробки давальницької сировини;

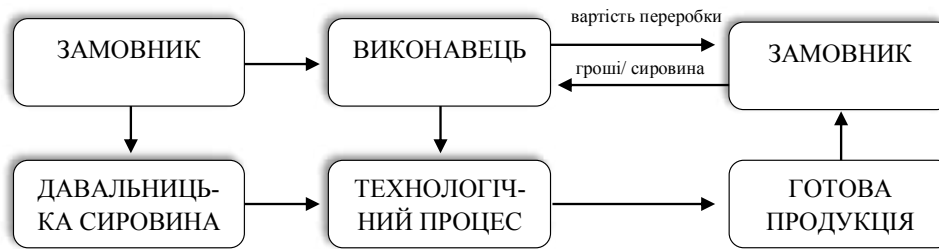

Рис. 1. Схема операцій із давальницькою сировиною

4) відсутня оплата може бути передбачена договором, тоді застосовується така схема: навмисно занижується на певний відсоток норматив виходу готової продукції, а ту частину продукції, яку отримали понад норматив, підприємство-переробник залишає собі для покриття витрат на переробку сировини. Але такий спосіб не застосовують на підприємствах із легальним бухгалтерським обліком [1, с. 247].

Поняття «операції на основі давальницької сировини» відрізняється від поняття «толінгові операції» лише тим, що перше є ширшим за змістом і включає в себе толінгові операції, які відбуваються на умовах постачання сировини від іноземних замовників до підприємств переробки з подальшим перевезенням готової продукції за кордон для реалізації на зовнішньому ринку. Операції на основі давальницької сировини можуть відбуватися як між резидентами різних країн, так і між резидентами однієї країни [2].

У процесі свого розвитку толінгові операції стали поширеними і на міждержавному рівні, через що поділяються на внутрішні та зовнішні толінгові операції. Внутрішні толінгові операції – це операції з переробки сировини від вітчизняних постачальників. А зовнішній толінг – це операції з переробки сировини від іноземних постачальників [3, с. 167].

Толінгові операції можуть здійснюватися з пасивною й активною переробкою сировини. Операції з пасивною переробкою здійснюють підприємства країн-переробників для іноземних замовників, а операції з активною переробкою – іноземні підприємства, використовуючи надану сировину [1, с. 245].

Толінгові операції можуть використовуватися у різних сферах господарської діяльності: харчовій, фармацевтичній, швейній, текстильній, хімічній галузях промисловості, у кольоровій та чорній металургії та ін.

Для обох сторін толінгові операції мають свою вигоду. Для замовника, що постачає сировину, за допомогою толінгових операцій відкривається можливість знизити собівартість продукції, адже в країнах виробництва може бути значно дешевша робоча сила або унікальне високотехнологічне обладнання, яке дає можливість виготовляти продукцію дешевше.

Іншою причиною для проведення толінгових операцій із боку підприємства-замовника може бути відсутність виробничих потужностей (тобто підприємство може взагалі не мати цехів із переробки, а лише займається збором чи купівлею сировини) або ж пев-

них технологій для виробництва конкретного виду продукції. Або ж закупівля такого обладнання не є економічно доцільною, а для використання прогресивних технологій необхідно подолати низку бар'єрів (необхідність певних ліцензій, дозволу на переробку сировини, недостатня кваліфікація працівників для використання новітніх технологій та ін.), що потребує досить великої суми грошей.

Можна виділити й інші причини, наприклад технологія виробництва, яка гарантуватиме якість продукції, тобто певне іноземне підприємство, використовуючи свої новітні технології та прогресивні виробничі потужності, може виробляти високоякісний товар, який буде відповідати всім стандартам якості на зовнішньому ринку.

Ще однією причиною може бути екологічний ефект від виробництва продукції, тобто підприємство-замовник може виготовляти певний вид продукції, але з дуже сильним шкідливим впливом на навколишнє середовище, а підприємство-переробник має досконалий процес виробництва, що дає змогу уникнути цього.

Щодо підприємства-переробника (виконавця) сировини, то для нього толінгові операції дають змогу уникати простою виробництва чи завантаження незадіяних виробничих потужностей для отримання додаткового прибутку, також це дає можливість отримати працівникам додаткові премії за рахунок виготовлення іншої продукції під час простою виробництва для підприємств-замовників.

Або ж за відсутності власної сировини, наприклад через відсутність вільних коштів, недоступність кредитів чи кризове становище підприємства, толінгові операції є ідеальною платформою для співпраці, адже не вони потребують вкладання власних коштів, а лише задіяння виробничих потужностей підприємства.

Ще одним позитивним впливом на підприємство-виконавця (переробника давальницької сировини) є його мотивація до освоєння нових прогресивних технологій та встановлення високотехнологічного обладнання.

В Україні толінгові операції є поширеними для сільськогосподарських підприємств, які мають налагоджену систему збуту продукції, потужну сировинну базу, але не мають можливостей для переробки сировини чи вважають це економічно недоцільним [4, с. 2–3].

Для підприємства-переробника (виконавця) толінгові операції мають і негативний вплив, адже вони

втрачають прибуток, який могли б отримати від реалізації готової продукції, оскільки основну його частину отримує замовник [3, с. 168]. За підрахунками, рентабельність підприємств, які працюють за стратегією давальницької сировини, досягає 5–7%, а під час реалізації продукції на вітчизняному ринку (навіть за умови найнижчих цін), рентабельність підприємства досягала б 20% [5].

Загальний економічний ефект для країни, де відбувається переробка давальницької сировини, є позитивним, адже таким чином підвищується зайнятість населення, це сприяє технологічному розвитку підприємств, дає можливість завантажити повною мірою виробничі потужності підприємств, підвищує доходи підприємств, а отже, й надходження до бюджету та підвищує добробут населення [4].

Вивезення давальницької сировини від українського замовника за кордон для переробки за межами митної території України має свої особливості. Відповідно до Митного режиму переробки за межами митної території України (Митний кодекс України), українська сировина може перероблятися за кордоном без застосування нетарифних інструментів регулювання, але за умови, що готова продукція буде повезена на митну територію України для подальшого імпорту в митному режимі [6, с. 152].

Для проведення толінгової операції в будь-якій країні, у тому числі й в Україні, необхідний дозвіл митниці для вивезення сировини з подальшою переробкою за кордоном. Такий дозвіл митниці дає безкоштовно терміном на один рік, який можна отримати протягом п'яти робочих днів із дати реєстрації заяви. Для отримання цього дозволу необхідно звернутися до тієї митниці, де безпосередньо буде здійснюватися митне оформлення сировини чи товарів. Якщо український замовник оплачує виконані операції з переробки частиною сировини, то в такому разі складається митна декларація відповідно до митного режиму експорту продукції. Між митними структурами країн, задіяних у толінгових операціях, здійснюється обмін інформацією для митного контролю над обсягами виходу готової продукції, а готову продукцію ввозить на територію України за митною декларацією [6, с. 152].

Хоча треба зазначити, що міжнародний толінг для України має й негативні наслідки. Передусім це пов'язано з несприятливим впливом на технологічний розвиток підприємств, адже вони не поспішають створювати виробництва з переробки сировини чи проводити модернізацію існуючих підприємств.

Зважаючи на те, що сьогодні Європа та світ бачать Україну лише як постачальника сировини чи напівфабрикатів, толінгові операції ще сильніше ускладнюють цю ситуацію.

Негативним є й те, що може відбутися звільнення незайнятих працівників через невикористання виробничих потужностей підприємств, які працюють на базі толінгових операцій з іноземними переробниками. Таким чином, у країні може ускладнитися проблема безробіття.

Ще одним негативним чинником від цих операцій для України є погіршення екологічної ситуації в країні, адже деякі іноземні підприємства можуть постачати до України свою сировину для подальшої переробки на шкідливих виробництвах чи із застосуванням небезпечних технологій. Ураховуючи, що в нашій країні досить дешева робоча сила та недосконале законодавство у сфері охорони природи, то бажаючи працювати на таких підприємствах обов'язково знайдуться. Ця загроза особливо посилилася після того, як у Європі ввели ще жорсткіші екологічні закони та обмеження для охорони довкілля [5].

Саме тому постає необхідність у доопрацюванні державного регулювання та контролю над толінговими операціями в Україні.

Висновки. Толінгові операції є взаємовигідними для обох сторін, які ведуть співпрацю на їх основі. Сьогодні такі операції посідають значне місце й для українських підприємств, особливо вони поширені в Україні в сільському господарстві. Застосування толінгових операцій деякою мірою визначено міжнародним поділом праці, що й зумовлює їх вигідність для обох сторін.

Толінгові операції для підприємств у кризовому стані є єдиним оптимальним виходом для відновлення своїх позицій в умовах дефіциту фінансових ресурсів чи матеріальних. У такому становищі сьогодні опинилося багато українських підприємств, тому, незважаючи на деякі негативні наслідки толінгу для України, такі операції є доцільними та вигідними, але вони мають носити тимчасовий характер (тобто проводитися на початковому етапі виходу підприємства на міжнародні ринки), бо надалі підприємства мають створювати власні підприємства для виготовлення готової продукції.

Сьогодні постає необхідність у доопрацюванні державного регулювання толінгових операцій для знешкодження негативних наслідків від їх застосування для України у цілому.

Список літератури:

1. Партин Г.О., Горбач О.А. Толінг як форма залучення обігового капіталу. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. С. 244–248.
2. Стрельченко Н.М. Конкуренентоспроможність українських виробництв щодо толінга нерезидента. Зовнішня торгівля: право та економіка. 2006. № 1. С. 34.
3. Барна М.Ю., Гарбар Н.М. Толінгові операції в Україні переваги та недоліки. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.4. С. 165–169.

4. Терновський В.О. Причини використання давальницьких операцій та їх вплив на економічний розвиток країни: монографія. Ефективна економіка. 2013. № 10.
5. Семенюк Л.В., Цахнів Л.Ю., Чижевська К.Г. Переваги та недоліки здійснення толінгових операцій на вітчизняних підприємствах. Чернівці: Буковинський державний фінансово-економічний університет, 2012.
6. Мельник О.Г., Коць І.І., Урікова О.М. Сутність та мотиви здійснення толінгових операцій на підприємствах. Львів: Львівська політехніка, 2015. С. 148–155.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ, ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ РЕАЛИЗАЦИИ ТОЛИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ В УКРАИНЕ

Рассмотрен процесс реализации толлинговых операций, а также основные особенности и принципы их осуществления. Определены основные формы оплаты за операции по переработке давальческого сырья, которые могут использоваться в толлинговых операциях. Выявлены основные преимущества и недостатки толлинговых операций для обеих сторон, задействованных в процессе реализации этих операций. Раскрыты особенности осуществления толлинговых операций в Украине и рассмотрены основные документы, необходимые для реализации толлинговых операций. В результате исследования были определены угрозы для Украины в целом от осуществления этих операций.

Ключевые слова: толлинговые операции, операции на основе давальческого сырья, предприятие-поставщик, предприятие-переработчик, заказчик, исполнитель.

THE CONCEPT OF TOLLING, ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

The process of implementation of tolling operations as well as their main features and principles are considered. The article defines the main forms of payment for operations on the processing of raw materials that can be used in tolling operations. The main advantages and disadvantages of tolling transactions were identified for both parties involved in the implementation of these operations. The peculiarities of tolling operations in Ukraine were analyzed and the main documents necessary for the implementation of tolling operations were considered. As a result of the article, the main threats of the implementation of these operations for Ukraine were identified.

Key words: tolling operations, the enterprise-supplier, the enterprise-producing, the customer, the executor.